

Andreja Babšek

Bertold Brecht – Opera za tri groše

Slovensko narodno gledališče Maribor

(premiera 10. december 2005; repriza 12. december 2005)

Opera za tri groše je besedilo, aktualno v vseh časih – nikoli ni bolj ali manj primerne trenutka za uprizarjanje. Vsaka družba in vsako obdobje je namreč skorumpirano, čeprav različno intenzivno in na raznovrstne načine. Okolje, ki nas obdaja, se nam lahko kaže kot v katastrofo drveča grozota ali pa kot nenehno porajanje lepega in grdega, v katerem je v veliki meri od posameznika odvisno, kaj sprejme in česa ne. To je enako popreproščena izjava, kakor jo ponuja režija Vinka Möderndorferja, le da ima njegovo razumevanje nasproten predznak: potreben je kolektivni socialni angažma. Spreminjanje sveta je krepostno stremljenje (še posebej kljub spoznanju, da gre za boj z mlino na veter), vendar bi bilo v tem kontekstu smiselno iskanje poti. Kakor se spreminja svet, in z njim pokvarjenost, se mora spreminjati tudi boj proti slednji. Kako? Tega odgovora nam, razen preživelega obrazca, predstava ne ponuja.

Brecht v *Operi za tri groše* resda kritizira ves družbeni sistem, podrejen pridobivanju dobička, in legalne ali nelegalne oblasti. Neposredno prikaže le najnižje, skoraj že marginalne družbene sloje, ki imajo opravka zgolj z duhovščino in represivnimi organi. Verjetno zato, ker naj bi tako duhovnik kot policist (še posebej vrhovni šef policije) poosebljala krepost, red in mir. Pastor Kimball in Tiger Brown sta vse kaj drugega. Odnosi med protagonisti, ki se znajdejo v najbližjih sorodstvenih razmerjih, so katastrofalni, a tudi posledica dogajanja v širši družbi in hudega boja za preživetje. Morda v tem tiči tista ost, ki danes v besedilu najbolj bode: intimne medsebojne povezave, v katerih ni zaupanja v bližnjega, kjer zaradi posla propadajo ne samo nedotakljive zveze med možem in ženo, ampak celo med starši in otroki.

Režiser se v potankosti ne spušča in namesto premišljenosti in odgovorov ponuja glasbo in ples. Z njima stopijo v ospredje osebne zgodbe in razmišljanja posameznikov, zaradi dobrega petja vseh igralcev in zbora ter uigranosti orkestra pod vodstvom dirigenta Žarka Prinčiča pa je predstava nabita z energijo in čustvi. Z Möderndorferjevimi besedami, "petje vzbuja emocije in glasba pride gledalcu bližje kot gola beseda" (*Gledališče lahko spreminja ljudi*, v: *Premiernik*, str. 8). Kljub pomanjkljivostim, zlasti zaradi igralcev, uprizoritev sedi. Še najbolj vprašljiv prizor, ki že v samem besedilu sproža nelagodje, je tisti s kraljevim odposlancem. Ravno v trenutku, ko se bralcu zlobni Macheath, ki bo vsak hip usmrčen, začne smiliti, se zgodi preklic smrtne obsodbe in je ves bralčev čustveni napor zaman. V Möderndorferjevi uprizoritvi se odposlanec kot nekakšen *deus ex machina* spusti z neba na velikanski pozlačeni plošči, v ozadju pa vseeno zagledamo obešenega Mackieja Noža. To je videti nekako tako, kot da režiser pri gledalcu hoče vzbuditi čustva in jih hkrati noče. Socialna revolucija je malo dobra in malo slaba. Kraljevi odposlanci v življenju so in tudi niso. Mackie Nož je odrešen, a tudi obešen.

Scena Marka Japlja je, v nasprotju s celotno predstavo, materialno asketska, a prostorsko večslojna. Vsa v črnem in s simulacijo cevi in rovov še najbolj spominja na omrežja fekalne kanalizacije. Tako podzemlje budi občutek umazanosti, smrdljivosti, brezizhodnosti ter s tem zrcali svet propadlih medsebojnih odnosov in vprašljivih vrednot. Na pustih sceni temnosivih tonov zato še toliko bolj zaživijo barviti kostumi, ki mejijo že skoraj na kič (čeprav ravno slednji najboljše oriše stanje duha). Gospod in gospa Peachum sta odeta v napol razcapane cunje iz nekdanj dobrega blaga, oba okrašena s krznom. Njuna hčerka Polly z izbranimi oblačili poudarja svojo lepoto. Nosi tri pomenljive barve; kot nevesta je nedolžno bela, kot zakonska žena izbere rdečo (v trenutku, ko se odreče svojemu možu, krilo zamenja z rdečimi hlačami), v pričakovanju vdovstva pa si nadene črno obleko. Mackie Nož je ves čas v fini, polikani beli obleki s klobukom, ki mu pogosto zakriva oči. Njegov prijatelj Brown je v nasprotju z njim v grobem črnem usnjenem plašču s tigrasto podlogo, ravno tako kakor bivša ljubica Bezniška Jenny, ki nosi prosojno črno obleko. Lucy Brown je v dolgočasni, a lepi nosečniški obleki deklet iz meščanske družbe. Mične so tudi cipe s svojimi napadalnimi rdeče-črnimi oblačilci in perilom, medtem ko so Macheathovi pajdaši stanu primerno razpuščeni tudi pri izbiri garderobe.

Tadej Toš je Macheatha, imenovanega Mackie Nož, odigral kot nevarnega poslovneža, kriminalca, neusmiljenega s svojimi podrejenimi, zapisanega vsem vrstam mesenih užitkov, podrejenega zmagi za vsako ceno. Démonični erotoman, okreten (zlasti z nasprotnim spolom) v medosebnih odnosih, ki brez moralnih zadržkov sledi svojemu principu, vse dokler se od vseh zapuščen, ko se mu vrne "milo za drago", pod vislicami skoraj ne zlomi pred nasilnim in nenadnim koncem. Njegovi pevski in plesni vložki so dodelani ravno tako kot pri Mirjani Šajinović, ki igra Macheathovo ženo Polly. Šajinovičeva je ustvarila podobo lepe, spogledljive in radožive mlade ženske. Sprva naivna in avšasta se najprej svojeglavo upre očetu, ko pa začne razpolagati z imetjem svojega moža in spozna njegovo naravo, se mu kljub ljubezni, ki jo čuti do njega, v svoj prid prilagodljivo odreče. Njenega očeta Jonathana Jeremiaha Pechuma je večče odigral Janez Hočevar - Rifle. Okoli sebe je ves čas seval nevarnost in nemarnost, ki se je lahko vsak trenutek pretvorila ali v pohabljenost in raznolike beračevske klečeplaznosti ali v gospodovalno ukazovanje in izmuzljivo pogajanje z nadrejenimi. Prepričljiva je tudi Alenka Cilenšek kot njegova zapita in brezvestna žena Celia Peachum.

Ksenija Mišič nastopi v vlogi Bezniške Jenny, katere ljubezen do Macheatha je verjetno najmočnejša med vsemi – razpeta med ljubezen, zvestobo, maščevanje in zaslužek ga izda. Mišičevi uspe zvezati razbolelost s slabo vestjo in zvestobo, hkrati pa je močna tudi v pevskih in plesnih vložkih. Ravno prav frfotava, samozavestna in razvajena je energična Lucy, še ena od ljubic Mackieja Noža, v podobi Mateje Pucko. Vojko Belšak v vlogi njenega očeta, vrhovnega šefa londonske policije Brown, je pravi antipod hčerinega skrivnega ljubimca, svojega starega prijatelja (čeprav se ravno tako kot on prav rad prepušča čarom lepih žensk in črnega poslovanja). Prav tako na visokem družbenem položaju, vendar na nasprotni strani, je nekako apoliničen in preveč naiven, zato mu oblast uhaja iz rok tako doma kot v službi. To nakazuje med drugim njegov odnos s podrejenim Smithom, ki ga Miloš Batellino naredi rezkega, ciničnega, do obisti pokvarjenega.

Omeniti velja še uigrano skupino Mackiejevih razbojnikov, med katerimi je opaznejši Viktor Meglič kot gejevsko naravnani Walter.

Predstava Vinka Möderndorferja je premalo premišljena in daje vtis, da ni bilo časa za globlji študij, ki bi pripeljal do tehtnejših odgovorov. Zdi se, da se je režiser oklenil nekaterih naglih domislic in splošnega razumevanja Brechtovega besedila, nedodelanost pa je

kljub vsemu dovolj spretno prikril tako, da je velik prostor pustil petju in glasbi, s čimer so morebitno intelektualno zadovoljitev nadomestila čustva in nabitost z energijo. Res pa je, da so vsa odprta mesta v besedilu in vsa poglobljena vprašanja lahkotno in intuitivno nakazana, kar je dovolj, da se v pozornejšem bralcu odpre miselni diskurz. Z drugimi besedami; dobra predstava se je zgodila nekako sama od sebe, tudi zato, ker so v takem režijskem konceptu igralci bili dovolj vodeni, hkrati pa so imeli toliko svobode, da so lahko razprli svoje ustvarjalne zmožnosti. Kakovost izvira torej predvsem iz predanosti večjih igralcev, zlasti tistih, ki zasedajo vidnejše vloge.